Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Prikaz “Pro et Contra Ustav (komparacija američkih i bosanskogercegovačkih politika)” — Knjiga Nermine Mujagić

Sarina Bakić

Prikazi knjiga povodom 30 godina od potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma trebalo bi imati relevantan simbolički i društveni značaj, jer otvara prostor za kritičko preispitivanje naslijeđa mira koji je istovremeno zaustavio rat, ali i institucionalizirao duboke etničke, političke i društvene podjele. Ova godišnjica predstavlja refleksiju na pitanje kako je Dayton u svojih trideset godina oblikovao svakodnevni život, političku kulturu, obrazovanje, kulturu, sjećanje i odnose moći u Bosni i Hercegovini. Različiti uglovi kritičkog promišljanja omogućavaju artikulaciju iskustava i analiza koje često ostaju izvan dominantnih političkih narativa i medijske površnosti. U tom smislu, i knjiga *Pro et contra ustava (komparacija američkih i bosanskogercegovačkih politika)* autorice Nermine Mujagić, redovne profesorice na Univerzitetu u Sarajevu Fakultet političkih nauka predstavlja javni čin odgovornosti prema prošlosti i budućnosti društva. Takav čin doprinosi kulturi dijaloga koja je itekako potrebna u bosanskohercegovačkom društvu, podsjećajući da mir nije završeni projekt, već proces koji zahtijeva stalno preispitivanje i društveni angažman. Na tridesetu godišnjicu Daytona, ova knjiga može poslužiti kao prostor jačanju otpora kontinuiranoj normalizaciji nepravdi i zastoja, ali i kao poziv na imaginaciju drugačijih političkih i društvenih mogućnosti izvan okvira koji su prije tri decenije postavljeni kao privremeno rješenje, a pretvoreni ne samo u trajnu političku strukturu, već i način života svih ljudi u Bosni i Hercegovini.

Iako objavljena i promovirana 2022. godine, ova knjiga ne bi trebala gubiti na svojoj aktualnosti ni danas upravo zbog činjenice da u našem akademskom i naučnom prostoru nema dovoljno komparativnih studija i njihovih kontekstualnih premisama kada su u pitanju različite oblasti društvenih nauka.

Knjiga Nermine Mujagić *Pro et contra ustava* došla je nekako u pravo vrijeme, obzirom da smo 2022. godine svjedočili naglim promjenama ustava Federacije Bosne i Hercegovine koje je nametnuo visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu Christan Schmidt a koje većina nas niti je razumjela niti je bila svjesna njihovih implikacija. Isto tako svjedoci smo svakodnevnih udara na Ustav Bosne i Hercegovine koji se javljaju se u više međusobno povezanih formi kako političkoj i institucionalnoj tako i pravnoj i simboličkoj. Na političkom nivou, oni se najčešće manifestiraju kroz javno osporavanje

ustavnog poretka, secesionističku retoriku, relativizaciju državnih institucija i stalne pokušaje da se država prikaže kao ‘nemoguća’, privremena ili ‘nametnuta tvorevina’. Ovakvi diskursi proizvode konkretne političke prakse kao što su blokade institucija Bosne i Hercegovine, bojkot donošenja odluka, paralelne strukture vlasti i selektivno poštivanje odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Time se, kako autorica promišlja, Ustav ne ruši frontalno, nego se sistematski potkopava iznutra, kroz normalizaciju njegove neobaveznosti i pretvaranje ustavnog poretka u predmet stalnog političkog pregovaranja i sukoba. Institucionalni i pravni udari ogledaju se u pokušajima prenosa nadležnosti sa države na entitete ili druge nivoe vlasti, donošenju zakona koji su u direktnoj suprotnosti s Ustavom, te ignorisanju ili osporavanju odluka Ustavnog suda BiH. Posebno opasan oblik predstavlja pravna i administrativna erozija države: stvaranje „entitetskog suvereniteta“ kroz propise, prakse i narative koji dugoročno mijenjaju realni odnos moći. Uz to, simbolički udari kroz obrazovanje, medije, kulturu i javni govor doprinose delegitimizaciji ustavnog okvira, jer proizvode generacije mladih ljudi koje državu doživljavaju kao stranu, nametnutu ili neprijateljsku. U tom smislu, udari na Ustav Bosne i Hercegovine nisu izolirani incidenti, već dugotrajan proces u kojem se pravo, politika i kultura isprepliću u pokušajima redefiniranja same ideje zajedničke države. Iz svega navedenog, ni ne čudi osjećaj da neko drugi upravlja našom državom i samim tim i našim životima. Jer ustav jedne države je kako svi znamo njen najviši pravni akt i temelj njene opstojnosti odnosno garant svake države.

Važno je naglasiti da je Daytonskim mirovnim sporazumom okončan oružani sukob u Bosni i Hercegovini, ali se sve do dan danas pokazalo da je ovo gotovo prvi i posljednji uspjeh ovog mirovnog sporazuma. Iz analize Nermine Mujagić u ovoj studiji, može se zaključiti da je potreba zaustavljanja rata u Bosni i Hercegovini oblikovala kako sadržaj tako i domet ovog sporazuma. Moglo bi se kazati da je njime zaustavljen rat, ubijanje, razaranje, protjerivanje ali da nisu ponuđeni čvrsti temelji na kojima bi se mogla izgraditi jedna moderna odnosno savremena demokratska država. Drugim riječima, dugogodišnja politička i nadasve životna praksa pokazala je da Daytonski sporazum, kao okvirni sporazum, nije dao i kako autorica Mujagić u različitim kontekstima tvrdi, nije mogao dati odgovore na sva pitanja koja se i danas svakodnevno postavljaju u našoj zemlji. I danas je sve u nacionalnom i nacionalističkom prebrojavanju: u skupštinama, vladama, ministarstvima, obrazovnim i kulturnim institucijama, preduzećima, zapravo u dušama ljudi, u njihovim porodicama, u kulturnoj i političkoj socijalizaciji, u kodovima svakodnevne komunikacije.

Je li to i takvo sadašnje stanje, s Daytonskim sporazumom na snazi, podloga za ponovno izazivanje sukoba za nacionalne teritorije i uticaje ili je i taj sporazum jedan u nizu od mogućih rješenja. Teško je i autorici na ovo pitanje dati precizan odgovor jer je kako i sama naglašava, u političkoj igri u Bosni i Hercegovini ali i oko nje, što se tiče njene sadašnjosti i budućnosti, više ‘jednakopravnih’ domaćih i međunarodnih igrača kojima nije u interesu nikakvo konačno, a kamoli pravedno ustavnopravno rješenje kojim bi se okončala agonija države Bosne i Hercegovine.

Čitajući kritičke opservacije i interpretacije Nermine Mujagić u ovoj njenoj knjizi, jasno je da je Daytonski mirovni sporazum referenca onima koji smatraju da to što uslovno kazano nema pobjednika znači da svako svoju istoriju treba da piše sam i za

sebe. Ovo tretiranje kompromisa o završetku oružanog sukoba kao isključive slabosti novouspostavljenog sistema se reflektuje i kroz državnu strukturu, nastavak stremljenja i borbi za etnički čiste teritorije, konstantno napominjanje na prekrajanje granica, do apsurdnosti dovedenu nefunkcionalnost države Bosne i Hercegovine odnosno njenih institucija.

S druge strane, a u kulturološkom kontekstu vlastitog čitanja rukopisa Nermine Mujagić, važna je teza autorice da se ne smije minimizirati važnost razumijevanja prošlosti, jer ako je ne razumijemo, povećavamo rizik od njenog ponavljanja, povećavamo rizik od onog od čega se svi zajedno najviše bojimo, a to je ponavljanje nasilja i rata.
Dekonstruisanjem daytonske prošlosti i sadašnjosti, promišljanja autorice Nermine Mujagić jesu pogodne i za promišljanja o 'daytonskom' uticaju na kulturu sjećanja u Bosni i Hercegovini te preciznije suočavanja s prošlosti i negiranja iste. Za razliku od opšteg tumačenja odgovornosti za blokiranje različitih procesa pa tako i za blokiranje procesa suočavanja sa prološću koja se pripisuje političkim elitama, neophodno je spomenuti koliko su se negiranje zločina i mitologije umjesto činjenica, spustili sa pozicija moći u same zajednice, među građane i građanke u svim dijelovima Bosne i Hercegovine. Zabluda bi bila tvrditi da je ovo isključivi produkt politike i da se samo tamo i zadržava.

Oblikovanje kolektivnog pamćenja u daytonskoj Bosni i Hercegovini, kolektivnog pamćenja u okvirima ali i u raljama Daytonskog mirovnog sporazuma, jeste djelo političkih elita, centara moći no njihov život omogućava zajednica, grupa, kolektiv kojem su namijenjeni. Naime, narativi prošlosti čine strukturalnu osnovu života zajednice i društva, a u narativma o prošlosti itekako ima uticaj upravo Daytonski mirovni sporazum. Na koji način? Sjećanje kao konstrukt, oblikovano je da podržava viziju sadašnjosti i budućnosti, potiskujući ono što se ne uklapa u hegemoni smisao kolektiviteta i njegove svrhe. Kako navodi veliki teoretičar kulture sjećanja Todor Kuljić a u kontekstu promišljanja Nermine Mujagić u njenoj knjizi Pro et contra ustava, sjećanje jeste život, uvijek ga prenose živi ljudi i stoga je u trajnoj evoluciji, otvoreno dijalektici uspomene i zaborava, nesvjesno neprekidnih iskrivljavanja, osjetljivo na sva prisvajanja i manipulacije, podložno mirovanjima i naglim oživljavanjima. Daytonski mirovni sporazum jeste cementirao snažne etničke grupe kao kolektivitete kojima ima mjesta za samo jednu verziju sjećanja, istine i o prošlosti. Da bi preživjeli, ovi narativi se prenose, utiskuju, materijaliziraju, osporavaju, sukobljavaju. U borbi za opstanak, krivična pravda i činjenice u daytonskoj Bosni i Hercegovini gube pred uznemiravajućim upozorenjima o opasnosti za kolektive. Daytonski uređena Bosna i Hercegovina nam daje, usudit ću se reći, samo kontrolisano sjećanje. Umjesto da djeluje u pravcu pomirenja, krivična pravda se i danas, zaogrnuta uzusima 'Daytona', izvrgava osudi, tvrdnjama da remeti mir, podgrijava animozitete i podiže tenzije. A bosanskohercegovačko društvo i dalje, i danas nastavlja da živi u paralelnim interpretacijama istina, suprostavljenih i isključujućih. Te na ovaj način i ono nastavlja da postoji a kako autorica Mujagić piše u svojoj knjizi „kao obezvrijeđeno društvo". Autorica ovaj pojam u svojoj knjizi tumači u kontekstu analitičkih i normativnih kategorija a koje označavaju stanje u kojem su temeljne društvene vrijednosti poput dostojanstva svakog pojedinca i pojedinke, solidarnosti, istine, pravde i javne odgovornosti sistematski urušavane, relativizirane ili instrumentalizirane.

U takvom društvu vrijednosti više ne funkcionišu kao moralni i simbolički orijentiri, nego kao retorički resursi moći. One se koriste selektivno, prema političkim, etničkim ili ekonomskim interesima. U tom smislu, obezvređivanje se ne odnosi samo na moralni poredak, već i na znanje, kulturu, institucije i javni govor, kada se stručnost izjednačava s mišljenjem, činjenice s narativima, a odgovornost s lojalnošću. Iz sociološke perspektive, rezultat je društvo u kojem se gubi zajednički normativni horizont, a cinizam postaje dominantna forma društvene svijesti.

Daytonsko „obezvrijeđeno društvo“ se dodatno proizvodi kroz normalizaciju nasilja, negaciju patnje, korupciju kao kulturni obrazac i etnonacionalizam kao zamjenu za etiku. Takvo društvo ne počiva na aktivnom konsenzusu, nego na umoru, strahu i prilagođavanju, gdje se obezvređivanje više ne doživljava kao ‘skandal’, nego kao ‘realnost’.
Sigurna sam da će ova knjiga poslužiti u daljem radu našim studentima i studenticama, studentima i studenticama društvenih nauka, čiji i jeste jedan od zadataka da konstantno promišljaju bosanskohercegovačku stvarnost i politiku koja neminovno utiče na sve aspekte naših života. Nadalje, ova knjiga bi trebala služiti i kao jedna od referentnih polazišta i drugim istraživačima i istraživačicama politološke ali i drugih disciplina, medijskim profesionalcima ali i znatiželjnicima.

Upravo iz svega naprijed navedenog, nadam se da će knjiga Pro et contra ustava i dalje nalaziti svoj put ne samo do naučne već i šire stručne javnosti, kao i svih ostalih koji se interesuju za pitanja ustava kao jedne od najvažnijih tema za opstanak države Bosne i Hercegovine. Dobronamjerni stavovi prema državi Bosni i Hercegovini a stručni i utemeljeni poput stavova autorice knjige Pro et contra ustava Nermine Mujagić danas su itekako potrebni, ponajviše u javnom diskursu.

Univerzitet u Sarajevu-Fakultet političkih nauka
Odsjek Sociologijaija

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.